

BIBLIAI SZABADEGYETEM



Mózes első könyve (Genezis)

A könyv elnevezése

Genezis az emberiség, illetve az izraeli ősatyák történeteit eleveníti meg, a világ teremtésétől kezdve az Egyiptomba való letelepedés időszakáig. Genezis az ötkötetes Pentateuchos első könyve. Az Írás a világ teremtésével kezdi mondanivalóját, majd Jákob temetésével fejeződik be. Az 1-11. fejezet az ún. „**Őstörténet**”, melyet az ábrahámi történetek követnek.

Genezis szó jelentése: *kezdet, eredet*. A héber Bibliában a „**Berésit**” elnevezéssel találjuk meg. A Károli Bibliában Mózes első könyvének van nevezve. Szerzője: Mózes, akinek neve egyiptomi eredetű, azonban héberül is van jelentése: „*vízből kihúzott*”. Mózes személyéről egyetlen forrásunk van, a Szentírás, hiszen sem izraeli, sem egyiptomi szövegek nem említik meg a nevét. S ez nem furcsa, hiszen személyével hozható kapcsolatba a nagy nemzeti katasztrófa, amikor a rabszolganép elmenekült Egyiptomból, az elsősülöttek halála árán.

Keletkezése

Az ötkötetes mű bevezetője a Genezis. Szerzőségével kapcsolatban nagyon elterjedt az, hogy nem Mózes az írója. Négy forrást említenek meg a szövegekben: Jahvista, Elohista, Deuteronomista, valamint Papi. Mózes különböző hagyományanyagokat, és szakkifejezéseket használt fel, azért, hogy mind a 12 törzs elfogadja az általa írt könyvet; mely nem jelenti azt, hogy évszázados fejlődési folyamat eredménye lenne a könyv. Évezredek szájhagyományt is felhasznált a hatalmas mű megírásához, többek között az Ábrahámmal kapcsolatos szövegeknél, a teremtéstörténetnél, az ősi hely- és földrajzi nevekénél. A mai tudomány mindenekelőtt hosszú keletkezéstörténettel számol a Pentateuchos estében, de ez azonban nem tartható. Meg kell említeni, az úgynevezett dubletteket, mely két, vagy több hagyomány egybecsiszolásával alakult ki, továbbá a héber költészet is szívesen felhasználja ezeket az eszközöket. A pusztai vándorlás alatt Mózes írta a többi négy könyvvel együtt a Genezis könyvét, melyet pontosan megőriztek a törzsek, majd másolták és továbbadták az utóknak, legvégül a maszoréták pontációval látták el és a Kánon részévé vált.

Teológiai jellegzetességei

Teremtéstörténettel kezdődik, 1Mózes 1,1-2,4a-ig. *Berésit* (kezdetben) szó egyetlen kivételtől eltekintve (Ézsaiás 46,10) mindig státus constructusban áll (birtokviszonyban). Fordítása: *Teremtés kezdetén*. A teremtés hat nap alatt zajlik le, ezáltal ritmikus szerkezetet kap a szöveg. Érdekes megjegyezni, hogy a 3. és a 6. napon egyaránt 2-2 teremtési esemény történik. Az este és reggel kifejezés refrén csodálatos költői ritmusba helyezi el az egész fejezetet. Mégsem egyszerű költői szerkezettel állunk szemben, ahol a ritmus fontosabb lenne, mint maga a mondanivaló.

Több látszólagos ellentmondással is találkozhat a kedves olvasó, melyet értelmeznünk kell. Többek között a negyedik napon található a Nap, a Hold, és a csillagok teremtése. Mi volt eddig a világossággal? A JHVH szó ősi jelentése közelebb visz bennünket a végső megoldáshoz: Tűz, Világosság. A csillagok sem az emberi sorsot határozzák meg, mint ahogy a sumér kultusz tanította, hanem az éjszakát jelzi.

Az 'asza' (csinálni) és a 'bara' (teremteni) kifejezések használata eltérő. Az állatoknál a 'bara' kifejezés található, az embernél a יָצַר „jácar” (formálni) kifejezést alkalmazza. Az ember: az Elohím (Isten) képmása. A képi ábrázolás ugyan tiltott volt már a mózesi időben is, akkor miként lehet az ember Isten képmása? Az ember Isten árnyéka (*celem*), mely a Teremtőre úgy hasonlít, mint az árnyék az azt okozó valóságra. Egy másik hasonlat szerint, mint a kép arra, akiről megfestették. Az ember a természet része, földből vétettünk, יָצַר/”jácar” (formálni). Az egymás mellé rendeltség is itt jelenik meg. Az ókori gondolkodásban ez teljesen elképzelhetetlen lett volna. Amennyiben a Pentateuchos fejlődés eredménye lenne, semmiképp nem találhatnánk benne ilyen forradalmian új gondolatokat. Ádám: hármás jelentésárnyalata: *vörös, ember, termőföld*.

Ábrahámi történetek

Ábrahám elhívása Hárán városából történt – amely mérhetetlen sok lemondással járt –, mely nem csupán szegényítette, hanem gazdagította is a pátriárkát. Az *áldás* jelentősége a teremtéssel kezdődik és itt folytatódik. Isten ígérete: nagy néppé válik Ábrahám családja, azonban nincs fiú utódja. Sára, a feleség Ábrahámhoz adja szolgálóját Hágárt, a Hammurapi törvényének 146 §-a alapján, ugyanis ha nincs utód a törvényes feleségétől, akkor az felajánlhatja szolgálólányát ágyasnak, akitől végül Ismael megszületik. Végül Izsák megszületését követően beteljesedik az ígéret, nevének jelentése: „*nevetés*”. Ábrahámnak ez a nagy próbája, vajon képes lenne-e bármit feláldozni Istenért. Jahve a fiát, Izsákot kéri tőle égőáldozatként, amit az idős pátriárka kész meg is tenni, azonban Isten angyala megállítja Ábrahám felemelt kezét. Izsák és Rebeka házassága az isteni gondviselés és titokzatos áldás megnyilvánulása. Jákob és Ézsau harca és küzdelme, az elsőszülöttségi jog megvásárlása és az atyai áldás család útján való megszerzése nem függetleníthető a gondviseléstől.

Jákob és fiai

Jákob esetében ugyanaz a helyzet áll elő, mint Ábrahámnál, hosszú ideig nem született gyermeke. Végül négy feleségétől (Lea, Zilpa, Ráhel, Bilha) 12 gyermek látta meg a napvilágot, az elsőszülött Rúben volt.

József elkényeztetett fiatal, akit testvérei egy kútba dobtak, majd félve a testvérgyilkosságtól, inkább eladták rabszolgának Egyiptomba. József hithűsége miatt börtönbe került, de később az isteni gondviselés folytán a Fáraó bizalmasává vált. Családot alapított. Egyszer azonban az éhség elől menekülő idegenekben felismeri testvéreit. Felfedi magát számukra, majd az édesapját és az egész családját Egyiptomba hívja, ahol nagy néppé válnak. Később meghal az idős családfő – Jákob, akit végakarata szerint – a kánaáni makpélai barlangba temetnek el, Ábrahám és Izsák mellé.

Itt jegyezzük meg, hogy Jákob testét – egyiptomi szokásoknak megfelelően – mumifikálták. Az 50. fejezet leírása az első írott emlék arról, hogy a Nílus-menti országban miként zajlott a halott mumifikálása. A könyvben részletesen olvashatunk arról, hogy a balzsamozás negyven napig tartott, melyet szakképzett orvosi csoport végzett el, majd az ún. siratás időszaka következett, mely hetven napon át tartott.

A testvérek féltek József megtorlásától. Azonban az atya temetésén József nagylelkűsége isteni gondviselésként jelenik meg a testvérek életében. A könyv József halálával fejeződik be, mely egy nagyon érdekes szokást rögzít le. Olvashatunk arról, hogy József hogyan végrendelkezett arról, hogy halálát követően a csontjait majd vigyék el az utódok akkor, amikor Isten meglátogatja Izraelt és kivonulnak Egyiptomból az Ígéret Földjére.

Írta és előadta: **Dr. Tokics Imre**
főiskolai tanár